

**Foredrag i Oslo Militære Samfund
mandag 1. desember 2008
ved
Odd Helge Olsen**

President i FN-Veteranenes Landsforbund

Veteranarbeid i går, i dag og i morgen

Formann

Ærede forsamling

Innledning

På vegne av FN-Veteranenes Landsforbund vil jeg takke for invitasjonen hit i kveld.

Det er en stor ære og ikke minst en stor glede å få anledning til å komme til Oslo Militære Samfund for å presentere det jeg brenner for og har vært tillitsvalgt for i nesten 4 år – FNVLF som veteranorganisasjon, samt veteranarbeid i går, i dag, og i morgen.

Jeg vil i mitt foredrag legge hovedvekten på det som skjer i dag og de utfordringer veteranarbeidet og vår veteranorganisasjonen står overfor.

Mitt hovedbudskap til forsamlingen er at FNVLF – i løpet av de tre-fire siste årene – aldri har hatt større vind i seilene, takket være blant annet en regjering, en forsvarsminister og

en forsvarssjef som tar veteranene på alvor. Men vi står fortsatt overfor mange veteran- og pårørendeutfordringer.

Før jeg går videre tror jeg det er på sin plass å se på veteranbegrepet slik det er definert pr i dag:

”En veteran er en person som har avsluttet en tids- og stedsavgrenset skarp operasjon innenlands eller utenlands”.

Veteranbegrepet er ikke noen diagnose – men snarere en honorær benevnelse. Slik har det ikke alltid vært.

I går

I Norge har den 2. verdenskrig skapt den historiske hukommelse, tidsvitnene og definisjonene på hva begrepet krig innebærer.

Andre verdenskrig skapte mange forskjellige veteraner med forskjellige behov og erfaringsbakgrunn. I løpet av noen hektiske apriildager i 1940 og frem til 8. mai 1945 skulle Norge gå fra å være et nøytralt, uskyldsrent land langt mot nord, til å ha titusener av norske kvinner og menn med krigens grusomme erfaringer med seg inn i den nye fremtid. Det norske forsvarrets forskjellige våpengrener ble kastet inn i kamper som startet på norsk jord og som etter invasjonen av tyske styrker fortsatte på alle verdens hav, på land, og i luften.

Krigsseilere, som dro ut som svært unge menn og endte opp som en stor og betydelig gruppe mennesker som på mange måter skulle definere veteranbegrepets tragiske ansikt i hele etterkrigstiden.

Ved krigens slutt ligger det meste av Finnmark og Nord-Troms i ruiner og Norge har for første gang i nyere tid fått sivile og militære krigsveteraner etter fem år med okkupasjon og kamper hjemme og ute.

Derfor kan det være nyttig å starte med å se på etterkrigstidens politiske landskap og hva krigsveteranene selv måtte erfare.

De ble tatt i mot som helter og tiljublet i 1945, og så forsvant de inn i den trivielle undersøkelsesmaskin norske myndigheter etablerte, der de selv måtte bevise sin krigsdeltagelse, innsats og senere sine fysiske og psykiske skader.

Krigspensjoneringsloven av 1946 fastslo grunnprinsippene for pensjon til kun 2600 krigsveteraner.

Loven hadde sine klare begrensninger:

- Den åpnet ikke for indeksregulering av pensjonene. Noe som førte til at krigsveteranene ble liggende langt etter velstandutviklingen.
- Den tok heller ikke for seg krigens langtidsvirkninger på menneskene.

Det er neppe tvil om at floraen av spesialorganisasjoner bidro sterkt til å forsinke dannelsen av samlende organisasjoner, og ikke minst forsinket det arbeidet med det som senere skulle bli Krigspensjonen, slik vi kjenner den i dag.

Krigsdeltagerforbundet var blant de organisasjonene som arbeidet positivt for å skape store enheter. Og det var dette forbundet som i 1953 var med og bar Krigsinvalidforbundet til dåpen og bidro sterkt til opprettelsen av Krigsinvalidforbundet i 1954.

I løpet av Krigsinvalidforbundets historie fra 1954 har 12.000 personer kommet inn under krigspensjonsordningen.

Men loven tok ikke opp i seg krigens langtidsvirkninger. Personer som kom fra krigens redsler tilsynelatende friske og raske ble etter en tid rammet av store ettervirkninger som mer eller mindre satte dem ut av spill.

Dette førte til Tilleggsloven av 1968 (altså 23 år etter krigens avslutning), loven som åpnet dørene for blant annet de tusener som hadde stått på i den norske handelsflåten under krigen.

Dermed ble det med et slag åpnet adgang i krigsinvalidenes rekker for henimot 8000 rammede krigsveteraner som inntil da var holdt utenfor og var blitt henvist til ulykkestrygden.

Hvorfor skulle det skulle gå så urimelig mange år før krigsinvalidene i 1954 fikk sin egen interesseorganisasjon og sitt eget rekreasjonshjem, Bæreia, i 1959?

Krigsinvalidforbundets senere formann og generalsekretær Per Arnesen uttalte i 1953 at et forbund for krigsinvalider egentlig burde vært stiftet umiddelbart etter krigen. "Hadde myndighetene holdt sine løfter, hadde det sannsynligvis ikke vært aktuelt å stifte et forbund, åtte-ni år senere."

En annen viktig årsak til at krigsinvalidene ikke kom med organisasjonsmessig før i 1954 kan være den oppsplittelsen i foreningsvirksomheten som fant sted blant krigsveteranene like etter frigjøringen.

Det viste seg at de som hadde gjennomgått de største påkjenninger under fangenskap og tortur, kom tilbake tilsynelatende friske til fredens innsats. Dette kunne skape det inntrykk at påkjenningene hadde vært til å bære. Krigsinvalidestemplet gjaldt først og fremst mennesker som i krigshandlingene hadde mistet en arm eller et bein, eller som i fangenskap hadde blitt uføre.

Langtidsvirkningene av krigens hendelser var det få eller ingen som tenkte på. Det kom naturlig nok først senere.

Noe av årsaken til datidens manglende fokus på senskader kan ligge i underrapportering. Det norske samfunn manglet de økonomiske sikkerhetsnett som vi har i dag, og tvang dermed veteranen til å holde seg i arbeid.

Men etter hvert ble også disse innhentet av sine fysiske og psykiske traumer. Folketrygden kom som kjent først i 1967.

Når endelig Krigsinvalidforbundet var en realitet var det materielle kår i form av pensjon og sikring av pensjonenes verdi som sto i forgrunnen.

Medlemmenes ønsker gikk ut på å få større pensjoner eller høyere satser, skattelettelser, mer omskolering og hjelp med boligproblemer.

Det ble ikke sagt et eneste ord om krigsinvalidenes behov for rekreasjon eller psykisk hjelp.

På dette området hadde man antagelig fått nok av Rikstrygdeverkets nitidige granskning av legeme og sjel for å konstatere om de som fremsto som krigsinvalider virkelig hadde hatt det så forferdelig som det ble krevd i lovteksten fra 1946.

Etter at hjemmet på Bæreia var tatt i bruk i 1959 ble det observert at mange krigsinvalider hadde så stor angst for leger og hvite frakker, at tilsynslege Reidar Gjems hengte bort sitt legekostyme og aldri tok det på igjen i sitt virke blant krigsinvalidene på Bæreia.

Norge skulle snart med sine allianser, forpliktelser og sitt internasjonale engasjement skape nye veteraner.

Selv med krigsveteranenes erfaringer fortsetter vi å sende ut norske kvinner og menn i internasjonale operasjoner, uten å bygge på de kunnskaper og erfaringer som norske myndigheter hadde høstet fra 1945 til 1968 og ute å etablere et tilfredsstillende sikkerhetsnett. En unnlåtelsessynd som gjør at vi i dag har et sterkt etterslep i erstatningssaker.

FNVLF

Forløperen for FN-Veteranenes Landsforbund er "Norske militære FN-observatøres landsforening" som ble stiftet 16. november 1960 av en gruppe tidligere FN observatører fra Kashmir og Midt-Østen, med felles behov for å dele erfaringer, stille krav, holde foredrag og styrke de bekjentskaper de hadde tilegnet seg fra sin tjeneste.

For å ta med også de som kom tilbake fra Sinai og Gaza, og Kongo, ble organisasjonen snart omdøpt til FN-befalets landsforbund, men den var fortsatt bare åpen for befal.

I 1988 ble foreningen åpnet for alle (befal og soldater) og fikk dagens navn: "FN-Veteranenes Landsforbund", men allerede 7 år tidligere, den 7.mai 1981, var den første lokalforening stiftet på Nordmøre.

De første årene var økonomien meget vanskelig, det var ingen direkte bevilgninger fra politiske myndigheter, kun indirekte midler fra Forsvaret.

FNVLF fikk for første gang støtte over Forsvarsbudsjettet i 1997 med 700 000 kroner, først og fremst takket være to personer, daværende forsvarsminister, Jørgen Kosmo, og daværende statssekretær, Inger Hovengen.

Derfor sier vi: "Jørgen Kosmo er vår far og Inger Hovengen er vår mor".

Fra 1981 og fram til i dag har FNVLF i økende grad bestått av medlemmer i lokalforeninger spredt utover hele landet, fra Svalbard i nord til Mandal i syd.

FNVLF er i dag den ledende organisasjon for veteraner fra alle typer internasjonale operasjoner, og består av:

- 53 lokalforeninger
- 33 kameratstøttegrupper
- 7700 betalende medlemmer - en økning på 4000 betalende medlemmer fra 2005.
- Gjennomsnittsalder 45 år, hvor den eldste er 92 år og den yngste 20 år.

FNVLFs arbeid er basert på frivillig innsats. Mange veteraner har opp gjennom årene bidratt til at veteraner skal få en bedre hverdag.

FNVLF er en partipolitiske nøytral organisasjon som har til formål å:

- Samle veteraner fra alle internasjonale operasjoner
- Gi medlemmer mulighet til å opprettholde kontakten med kolleger og miljøet fra internasjonal tjeneste, herunder gi støtte til etablering og drift av lokale foreninger.
- Arbeide for at personell som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner blir ivaretatt av samfunnet.
- Gi hjelp til veteraner som har behov for støtte.
- Spre informasjon om FN- og internasjonal tjeneste, herunder stille erfaringer til disposisjon og delta i den offentlige debatt.
- Samarbeide med nasjonale og internasjonale organisasjoner på ovennevnte felt.

Vårt medlemsblad er Sjekkposten som utkommer 6 ganger i året med aktuelt veteranstoff, og fordeles til alle medlemmer i forbundet.

Kameratstøttearbeidet.

Våre, for tiden, 33 kameratstøttegrupper skal:

- Være et lavterskeltilbud for veteraner som møter vanskeligheter
- Kunne drive oppsøkende virksomhet.
- Fungere som et støttende nettverk for personell som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner.
- Gi informasjon om sivile og militære hjelpetilbud.
- Kameratstøttegruppen utformer en oversikt over de hjelpetilbud som finnes i lokalmiljøet.
- Gi nærmiljøet informasjon om tjenester og ettervirkninger.

Alle som arbeider med kameratstøtte går gjennom tre weekendseminarer før de begynner aktivt med kameratstøttearbeid.

Kameratstøttetelefonen, 800 48 500, er bemannet med frivillige 24 timer i døgnet, 365 dager i året.

Den nettbaserte tjenesten, **kameratstøtte.no**, er et supplement til Kameratstøttetelefonen. Den er et anonymt lavterskeltilbud for soldater, veteraner og deres pårørende, som sliter med store og små problemer som følge av deltakelse i utenlandsoperasjoner. Tjenesten er døgnåpen, og henvendelsene besvares innen 48 timer av ansatte som selv har erfaring fra utenlandstjeneste. Erfaringen viser at det ofte er lettere å skrive om de vanskelige tingene enn å snakke om dem.

Dette prosjektet er et samarbeidsprosjekt mellom FNVLFF og Mental Helse Norge med støtte fra stiftelsen Helse og rehabilitering – så takk til alle dere som spiller EXTRA hver tirsdag!

Prosjektet ble etablert 1.januar 2008 og skal gå over 2 år. Den offisielle åpningen av nettsidene ble foretatt av Forsvarsministeren den 1.september.

Vår intensjon er at denne tjenesten skal bli et godt forebyggende tilbud for veteraner og deres pårørende.

For noen år siden ble Krigshospitalkassen og FN-soldatenes hjelpefond slått sammen til Krigshospitalkassen av 1679, som gir økonomisk støtte til veteraner og deres pårørende som på grunn av tjenesten har kommet i en vanskelig livssituasjon. I løpet av de siste årene er det utbetalt i gjennomsnitt mer enn en halv million kroner pr år.

I løpet av de siste årene har det imidlertid blitt åpenbart at det er behov for en ordning som på meget kort varsel kan gi økonomisk akutt hjelp til veteraner som for eksempel har problemer med å få betalt avdrag og regninger i tide. For å bøte på dette, etablerte FNVLFF tidligere i år Stiftelsen veteranhjelp. Stiftelsen kan på meget kort varsel, ofte bare et par dager, gi akutt økonomisk førstehjelp der det øvrige hjelpeapparatet ikke strekker til. Hittil i år har stiftelsen hatt i alt sju utbetalinger på til sammen ca kr 25 000. Stiftelsen har ingen andre egne inntekter enn renter, og er avhengig av frivillige bidrag for å kunne fungere etter sin hensikt.

Veteraner tas på alvor

Jeg nevnte innledningsvis at vi i dag har en regjering, en forsvarsminister og en forsvarssjef som tar veteranene på alvor. Her er noen av sakene de har tatt tak i de siste 3 årene:

General Sverre Diesen hadde ikke vært forsvarssjef i mer enn ca 8 måneder før han kom med sitt beslutningsnotat av 7. desember 2005, hvor han besluttet å etablere Forsvarets Veteranorganisasjon (FVA) hvis oppgave så langt har vært å være:

- En troverdig og nøytral instans for alle veteraner
- Et overordnet kontaktpunkt for veteraner som henvender seg til Forsvaret
- Et kontaktpunkt for veteraner som har behov for oppfølging, veiledning og råd
- Veilede og koordinere alle veterantiltak på vegne av Forsvarsstaben
- Være FSJ rådgivende organ i alle spørsmål som angår veteransaker
- Ha nært samarbeid med de frivillige veteranorganisasjonene

Mange av disse oppgavene er kompliserte og berører flere problemstillinger, og tar ofte også tid. Men styrken i ordningen er at FVA kan spille på alle relevante deler av Forsvaret for å få sakene løst, i stedet for at den enkelte veteran skal bli sendt fra den ene til den andre på egen hånd.

FVA har også holdt god kontakt med de frivillige veteranorganisasjonene utover landet, og bidratt økonomisk og på annen måte til det omfattende oppfølgings- og kameratstøtteamarbeid samt jubileumsarbeid som har vært drevet lokalt, regionalt og sentralt.

Bæreia er kommet hjem

Under Forsvarsministerens foredrag i her Oslo Militære Samfund den 7. januar i år meddelte hun at Forsvaret kjøper Bæreia og etablerer dette som et veteransenter. Dette var en beslutning som ble mottatt med stor glede hos alle som har et hjerte som banker for Bæreia- og det er det mange som har. Dette har vært en sak for FNVLFF siden 1997 – altså i over 10 år – som nå endelig er kronet med seier. "Bæreia er kommet hjem".

Forventningene til Bæreia som Forsvarets Veteransenter er store. Nå gjelder det å gi senteret et innhold slik at vi ikke blir skuffet, og å videreføre Forsvarets intensjoner om å gi veteranene og de pårørende den anerkjennelse de rettmessig fortjener.

Veteranloven

En pressemelding fra den norske regjeringen 7. oktober i år sier følgende:

Sitat:

”Regjeringen vil sikre god oppfølging av de som har deltatt i internasjonale operasjoner, og sørge for at de får den anerkjennelsen de fortjener. Derfor styrkes veteranenes rettigheter i 2009 og vi legger til rette for en bedre oppfølging gjennom flere konkrete tiltak. Gjennom et tett samarbeid på tvers av ulike sektorer i samfunnet, setter vi fokus på veteranene.” Sitat slutt.

Forslaget om endringer i Forsvarspersonelloven nærmer seg Statsråd og behandling i Stortinget, og vil bety et stort skritt fremover i arbeidet for å sikre rettighetene til veteranene og deres pårørende.

Det er med stor glede FNVLFF konstaterer at dagens tjenestegjørende soldater og hjemvendte veteraner opplever at politikere viser klokskap og handlekraft ovenfor en gruppe kvinner og menn som fortjener den største respekt og anerkjennelse for sin egen og de pårørendes oppofrende innsats.

Betydningen av å skape en trygg, forutsigbar, økonomisk plattform med gode forsikringsordninger, pensjoner og hjelp til **god** helse når veteranene kommer hjem kan ikke overvurderes.

Det gjenstår et betydelig arbeid før denne loven kan iverksettes. Allerede i januar neste år starter arbeidet med forskriftene til loven.

Et arbeid som krever at alle - politikere, militære myndigheter og veteranorganisasjoner viser ansvar og samarbeider for å løse dette gjennom, med alle de juridiske problemer som måtte finnes.

Vegen videre

Veteranarbeidet har, som sagt, kommet et godt stykke videre i løpet av de siste 4 – 5 årene, men det er fortsatt mye som gjenstår. Selv om forslagene om endringer i forsvarspersonelloven og innføringen av Forsvarssjefens veterandirektiv vil bringe oss et godt stykke videre, bør det ikke være noen diskusjon om behovet for en fortsatt utvikling av veteranarbeidet. La meg derfor minne om en del kjensgjerninger:

- Som en fredsnasjon vil Norge fortsette å bidra til bygge sikkerhet og stabilitet som grunnlag for en fredelig utvikling i konfliktherjede deler av verden.
- Norge vil bidra til dette arbeidet med hele spekteret av virkemidler, inkludert militær innsats. Det betyr at nye veteraner vil fortsette å komme hjem hvert eneste år i overskuelig fremtid
- Også i fremtiden vil det store flertall av veteraner vende tilbake til en trygg og fredelig hverdag i Norge med et vell av erfaringer som de vil ha glede og nytte av gjennom resten av livet, men
- vi vil dessverre også oppleve at noen soldater kommer hjem med skader på kropp og sjel, eller med opplevelser som kan føre til at skader utvikler seg over tid, dersom ikke tilstrekkelige forebyggende tiltak settes inn i tide. Uten oppfølging vil en veteran med plager gradvis bli en skadet veteran.

Generalinspektøren for Hæren, som selv er veteran, har ved en rekke anledninger, blant annet fra denne talerstol, understreket at det er tre avgjørende faktorer for soldaters

motivasjon og støtte fra deres nærmeste. Den første er trygghet for at han eller hun vil bli gitt effektiv hjelp hvis skader skulle oppstå i tjenesten. De to neste gjelder veteraner:

- For det første: Anerkjennelse, slik at både veteranen selv og hans pårørende føler at samfunnet anerkjenner og setter pris på den innsatsen som er gjort.

Dette innebærer blant annet at det skapes en forståelse i samfunnet, både i det politiske miljø og i befolkningen, for at soldaten i felt om nødvendig må bruke vold på statens eller verdenssamfunnets vegne. Det er ikke noe ønske om å bruke vold, men noen ganger kan det være nødvendig både for å ivareta sikkerheten for lokalbefolkningen, for å bidra til stabilitet i regionen, og for å beskytte seg selv. I krig kan det være meningsfylt å ta liv for å skape grunnlag for stabilitet og sikkerhet, selv om dette strider mot alt hva vi har lært fra barnsben av.

Anerkjennelse kan gis i form av medaljer, parader, taler, minnesmerker, og en klapp på skulderen, og det er viktig. Den viktigste anerkjennelsen er imidlertid at samfunnet tydelig viser sin respekt for den innsatsen som er gjort ved den måten vi møter og tar vare på våre veteraner, slik at veteranene selv og deres pårørende ikke må "snike seg langs husveggene" for å unngå å bli gjenkjent.

Anerkjennelse innebærer at veteranen og hans eller hennes pårørende skal kunne føle stolthet over det de har vært med på, og respekt for de vanskelige valg de har vært nødt til å treffe.

Anerkjennelse kan også vises gjennom praktiske tiltak i samfunnet, for eksempel ved å prioritere veteraner i helse-, arbeids- og utdanningskøene, der et tiltak for eksempel kunne være at veteraner foretrekkes under ellers like forhold ved ansettelse i stat og kommune.

- For det andre må veteranene og deres pårørende føle trygghet for at de enkelt og ubyråkratisk vil få den helsemessige, sosiale og økonomiske støtte de har behov for, hvis de trenger det når de kommer hjem – eller om behovet skulle oppstå mange år senere.

Dette krever at det bygges opp tilstrekkelig kompetanse i det sivile hjelpeapparatet om de fysiske og psykiske sykdommer og behov veteraner fra internasjonale operasjoner og deres pårørende kan få, og hva som skiller disse fra andre som har behov for støtte fra samfunnets hjelpeapparat, enten dette dreier seg om helsevesenet, NAV, Statens pensjonskasse eller andre. I denne forbindelse er det gledelig å konstatere at representanter for de tre viktigste stortingskomiteene i denne sammenheng, og representanter på relativt høyt nivå fra både NAV og Statens pensjonskasse, deltok på GIHs konferanse om oppfølging av veteraner i Tollbugata 10 den 4. november i år.

Forslagene om endringer i forsvarspersonelloven tar oss et langt stykke på veien mot en tilfredstillende løsning, dersom de blir vedtatt. Om lovgivernes intensjoner skal bli virkeliggjort avhenger imidlertid også av at forskriftene til loven blir gode, og av at det stilles tilstrekkelige ressurser til rådighet, både i form av penger, tid og arbeidskraft, slik at de gode intensjonene kan føre til effektive tiltak.

Målet må være at alle som har behov for støtte får den, når de trenger den, og på en slik måte at den sikrer muligheten til et fullverdig liv, helsemessig, sosialt og økonomisk.

Til tross for det alminnelig aksepterte prinsipp om at alle i Norge har den samme rett til offentlige tjenester, er det nødvendig at visse grupper, herunder veteraner, gis det vi kan kalle særbehandling, enten dette skjer i form av oppfølging fra den tidligere arbeidsgivers side, prioritering i behandlingsapparatet, eller hjelp til utdanning og jobb. I denne forbindelse ser vi med en viss bekymring på forslaget om ny arbeidsskadeerstatningslov, som kan føre til at særrettighetene for militærpersoner med hensyn til yrkesskader i Lov om folketrygd faller bort. Det er imidlertid betryggende at Forsvarsdepartementet er klar over dette, og til en viss grad er villig til å kompensere ved bestemmelser i sin særlovgivning.

Det er dessverre fortsatt slik at kunnskapene om de spesielle forhold som kjennetegner tjenesten under operasjoner i utlandet, og hvordan de kan påvirke personellets helse senere i livet, er relativt dårlige i helsevesenet som helhet. Det finnes selvsagt mange hederlige unntak, men inntil videre er det helt nødvendig at det arbeides aktivt for å bedre kompetansen på dette området, både i primærhelsetjenesten og behandlingsapparatet for øvrig. Samtidig er det nødvendig at Forsvaret tar på seg et spesielt ansvar for å følge opp sine veteraner, også i tiden etter at arbeidsforholdet tar slutt og det formelle arbeidsgiveransvaret opphører.

Forslaget om lovfestet plikt til oppfølging i inntil ett år er et viktig skritt på veien, men det er ikke nok. Det er kanskje tiltrekkelig for de som har konstatert en skade når de kommer hjem – der er både årsakssammenheng og diagnose klar. Vi vet imidlertid at noen av de som kommer hjem, tilsynelatende friske, står i fare for å utvikle fysiske eller psykiske skader senere i livet som følge av tjenesten i utlandet. Vi vet ikke hvem disse er, og det kan ta mange år før den det gjelder eller hans eller hennes omgivelser innser at det er nødvendig å søke hjelp. Vi mener derfor at Forsvarets plikt til oppfølging må utvides betydelig, minimum til fem år. Jo lenger tid som har gått fra tjenesten ble avsluttet til en eventuell skade bryter ut, jo vanskeligere blir det å dokumentere at den skyldes deltagelse i internasjonale operasjoner. Vi mener derfor også at den som utvikler en skade som følge av tjenesten må få rett til veiledning fra Forsvaret i minst ett år etter at vedkommende søker hjelp, uansett når i livet dette måtte skje.

Den beste behandling er som kjent forebygging. Jeg er overbevist om at selv om noen vil utvikle skader uansett hva som gjøres, er det mye som kan forebygges ved fornuftig oppfølging. På dette området må Forsvaret spille en helt sentral rolle, og Forsvarets veteransenter på Bæreia kan få en sentral funksjon. For mange av dem som fortsetter tjenesten i Forsvaret i kortere eller lengre tid, vil selvsagt den viktigste delen av oppfølgingen skje i avdelingen. Det forutsetter imidlertid at det settes av tilstrekkelig tid til dette, og at tiden mellom to deployeringer blir tilstrekkelig lang til at både den enkelte og avdelingen kan hente seg inn igjen. Slik det er i dag er det liten tvil om at det drives rovdrift på enkelte personellgrupper.

Veteranorganisasjonene har også en viktig rolle i det forebyggende arbeidet, både som et møtested i lokalmiljøet, gjennom sitt kameratstøttearbeid, og selvsagt som interesseorganisasjon og talerør for veteranene overfor myndighetene.

Selv om de fleste veteranene vil klare seg aldeles utmerket gjennom livet, vet vi at det er noen som faller utenom yrkeslivet for kortere eller lengre tid som følge av tjenesten i utlandet. Det er viktig at også disse er sikret en anstendig livsinntekt og et forsvarlig pensjonsgrunnlag. Etter vår mening betyr dette en garantert årsinntekt tilsvarende

minimum 6G, noe som vil være betydelig bedre enn minimumsytelser som uføretrygdet med overgang til minstepensjon, slik tilfellet er for noen i dag.

Mange vil, og med rette, hevde at de pårørende ofte bærer en betydelig del av byrden, både under tjenesten i utlandet, og etterpå hvis det oppstår problemer. Det er derfor viktig at Forsvaret tar ansvaret for de pårørende, både økonomisk og sosialt, som forslaget om endringer i forsvarspersonelloven forutsetter, blant annet ved å innføre en tilstrekkelig ordning med etterlattepensjon, dersom veteranen skulle falle fra, og å sørge for muligheter for veiledning, støtte og avlastning når det skulle være behov for det.

Et vesentlig ankepunkt mot NAV i den senere tid har vært at, til tross for målsettingen om at enhver skal få en saksbehandler å forholde seg til, blir mange veteraner sendt fra saksbehandler til saksbehandler før de kanskje får saken sin ferdigbehandlet. Er det noe bedre i Forsvaret?

I utkastet til Forsvarssjefens veterandirektiv listes alle de instanser i Forsvarets militære organisasjon som har større eller mindre ansvar for veteranspørsmål, i alt mer enn 15. Det er utmerket at FSJ på denne måten slår fast at ansvaret for Forsvarets veteraner påhviler hele Forsvaret, og at han understreker det sjefsansvaret ikke minst generalinspektørene har for sine veteraner. For veteranene blir det imidlertid svært uoversiktlig. Det er åpenbart et behov for en samlende og koordinerende instans som kan trekke opp grensene mellom for eksempel generalinspektørenes oppgaver og Forsvarets veteranadministrasjons mandat.

Selv om innføringen av veterandirektivet er et viktig tiltak for å klarlegge hvem som har ansvar for hva om veteranspørsmål i Forsvaret, avdekker det også den betydelige fragmenteringen av ansvar, som gjør det vanskelig å utvikle og gjennomføre en samordnet veteranpolitikk.

Behov for et "veterandepartement"

Både for veteranorganisasjonene og for veteranene selv – ikke minst for de veteranene som er skadet – er dagens fragmenterte ansvar et betydelig problem. Dette problemet forsterkes ved at det er mye som tyder på at de ulike instansene både innenfor Forsvaret, og ikke minst utenfor, vet for lite om hverandre, hva de andre instansene gjør og hvilken ansvarsfordeling som gjelder.

Derfor er det både behov for en klarere ansvarsfordeling og for en grenseoppgang mellom de ulike instansers ansvarsområder. I tillegg er det behov for en betydelig kompetanseoverføring, særlig mellom Forsvaret og de ulike sivile instanser. Forslaget om en lovfestet plikt for Forsvaret til å følge opp veteranene en viss tid etter endt tjeneste – vi har som nevnt tatt til orde for at denne plikten skal vare i minst fem år – vil bedre situasjonen, men vil ikke løse de grunnleggende problemene.

Dersom man etablerte en sentral organisasjon der alle ansvarslinjer kunne møtes, ville mye være gjort. Den måtte være slik plassert og ha tilstrekkelig kompetanse og ressurser til virkelig å kunne ivareta veteranenes interesser, både innad i Forsvaret og overfor det sivile hjelpe- og støtteapparat. Etableringen av Forsvarets veteranadministrasjon er et godt forsøk på å etablere et slik organisasjon, men den organisatoriske plasseringen, som en avdeling i FST/P, gjør at den vanskelig kan ivareta koordineringen innad i Forsvarets militære organisasjon, der den står overfor tunge aktører som generalinspektørene og Vernepliktsverket. I forhold til Forsvardepartementet og de øvrige berørte departementer

blir denne oppgaven nærmest umulig. En samordnet avdeling som skal ivareta veteranenes interesser må derfor få en ganske annen organisatorisk tyngde – vi trenger på sikt et ”**veterandepartement**”!

Politisk ansvar

Beslutningen om å sende norsk militært personell for å bidra til konfliktløsning i utlandet er politisk, dermed blir også det overordnede ansvaret for å ivareta veteranenes interesser politisk. Fordi ansvaret for oppfølging av veteraner med problemer skal overføres til det sivile hjelpeapparatet så snart som mulig, i prinsippet i det de slutter i Forsvarets tjeneste, har FN-Veteranenes Landsforbund, blant annet i vår uttalelse til forslaget til ny langtidsproposisjon for Forsvaret, tatt til orde for det at burde etableres formelle kontaktordninger både mellom de mest aktuelle departementer: Forsvarsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet, og mellom fagetatene Forsvaret, Helsedirektoratet med helseforetakene, og NAV. Hensikten med disse ordningene skulle både være nødvendig kompetanseoverføring og koordinering av de tiltak som iverksettes.

For å ivareta disse oppgavene, i påvente av et veterandepartement, bør det snarest etableres en tilstrekkelig ”tung” avdeling i Forsvarsdepartementet, ledet enten av en ekspedisjonssjef, eller en underdirektør med ansvar både for å koordinere Forsvarets veteranpolitikk internt, og forholdet til de øvrige berørte departementer eksternt. For å sikre overordnet politisk styring og koordinering, bør personellspørsmål generelt og veteran spørsmål spesielt, forankres i den politiske ledelse.

Behov for et veteranombud

Uansett hvor godt bestemmelsesverket blir, og uansett hvor godt hjelpeapparatet blir utviklet, vil det alltid være noen som faller mellom to stoler, og som har problemer med å nå frem med sine krav. Dette vil ofte være personer med store og sammensatte problemer, og ofte uklar årsakssammenheng mellom de problemene vedkommende har og deltakelsen i internasjonale operasjoner. Dette kan ha en rekke årsaker, for eksempel lang tid siden tjenesten ble avsluttet, at årsakene er mangelfullt dokumentert eller begge deler (vi har nettopp sett at en erstatningssak er i ferd med å finne sin løsning, 30 år etter de hendingene som førte til problemene). For å sikre at også disse får sin sak vurdert og kvalitetssikret på en skikkelig måte, bør det snarest opprettes et uavhengig veteranombud. Fordi de fleste veteraner ikke er i Forsvarets tjeneste, faller dette utenfor mandatet til Ombudsmannen for Forsvaret.

Norges Veteranforbund for internasjonale operasjoner

For å tydeliggjøre at vi er et forbund for veteraner fra alle typer internasjonale operasjoner, besluttet landsmøtet i april i år at vi skal skifte navn til:

Norges Veteranforbund for Internasjonale operasjoner (NVIO)

fra 1. januar 2009. FNVLF blir historie – NVIO blir fremtiden.

Det har vært hevdet at forbundet gjennom de snart 50 år vi har eksistert har beveget seg fra å være en kameratklubb til å bli en interesseorganisasjon. Dette er ikke helt riktig – vi skal fortsatt være en kameratklubb for alle veteraner, men vi vil også fortsette å arbeide for

å ivareta interessene til veteranene og deres pårørende. Vi skal med andre ord være både kameratklubb og interesseorganisasjon.

Forbundet er allerede landsdekkende, men Norge er et stort land, og det er fortsatt mange som har for langt til nærmeste lokalforening. Vi vil fortsette arbeidet med å etablere nye lokalforeninger der hvor forholdene ligger til rette for det. Gjennom lokalforeningene vil vi arbeide for å skape møtesteder for veteraner i lokalmiljøene, både i form av møter og andre medlemsarrangementer, og ved å arrangere veterantreff – også kjent som pizzakvelder – for alle veteraner, i samarbeid med Forsvarets veteranadministrasjon.

Det vil fortsatt være en viktig oppgave å videreutvikle kameratstøtteamarbeidet, der et viktig prinsipp er at vi aldri vil spørre en veteran som søker hjelp om medlemskap. En veteran som søker hjelp, skal få det, uansett hvem det er. Dette skal være forebygging på et meget lavt nivå – helst før problemene blir for store.

Det er mange år siden vi konstaterte at de pårørende er en meget viktig, og ofte glemt gruppe. Det er også mange år siden FNVLFF tok initiativet til å etablere en pårørendegruppe av og for pårørende til soldater i og veteraner fra internasjonale operasjoner. Gruppen har ennå ikke funnet sin form, og har for tiden valgt å være en uavhengig organisasjon. Vi har invitert dem til å bli en del av vår organisasjon, men hva de gjør er noe de må velge selv. I mellomtiden har vi tilbudt samarbeid der det er hensiktsmessig. Uansett hva Pårørendegruppa velger å gjøre, vil NVIO være nødt til å arbeide for de pårørende i årene som kommer. Hvilken form dette arbeidet vil få gjenstår å se.

Avslutning

Selv om alle de erfaringene som ble gjort i arbeidet for veteranene etter Andre verdenskrig synes å ha blitt glemt når det gjelder veteranene fra de siste drøyt 50 års innsats, har det skjedd mye positivt de siste årene, og mange interessante prosesser er i gang. Det er mye som gjenstår, og så lenge vi fortsetter å sende unge kvinner og menn på krevende oppdrag i konfliktområder rundt om i verden, vil det fortsatt være behov for å videreføre og videreutvikle arbeidet for veteranene og deres pårørende.

Dette arbeidet må skje i et nært samspill mellom veteranorganisasjonene og våre militære og politiske myndigheter, der målet må være at vi gjennom kritisk dialog og effektivt samarbeid kan gjøre en stadig bedre jobb.

FNVLFF er et forbund i sterk vekst med store ambisjoner for fremtiden for veteraner fra alle typer internasjonale operasjoner. Forbundets ambisjoner for fremtiden kan kun nås dersom vi fortsetter med stø kurs mot det vi tror på.

Veteranarbeidet og den måten vi tar vare på våre veteraner og deres pårørende, dreier seg til syvende og sist om vår selvrespekt som nasjon.